

VEILEDER FOR
FLYTTING AV SMÅFE

PUBLISERT JUNI 2022 – OPPDATERT OKTOBER 2023

Aktuelt regelverk

- [Forskrift om dyrehelse \(dyrehelseforskriften\)](#)
- [Forskrift som utfyller dyrehelseforskriften med bestemmelser om forflytning av landdyr, rugeegg og animalske produkter fra landdyr i EØS-området \(landdyrforflytningsforskriften\)](#)
- [Forskrift som utfyller dyrehelseforskriften med bestemmelser om landdyranlegg og rugerier og sporbarhet av landdyr og rugeegg \(landdyrsporbarhetsforskriften\)](#)
- [Forskrift om sone for å hindre spredning av mædi i visse kommuner i Trøndelag \(mædi-soner\)](#)
- [Forskrift om soner for forebygging av fotråte, Aust-Agder, Hordaland og Rogaland](#)

Innholdsfortegnelse

1	Formål	4
2	Grunnprinsippene i regelverket	4
3	Overføring av småfe INNENFOR region	5
3.1	Overføring av HANNDYR	5
3.2	Flytting av HUNNDYR (sau eller geit)	6
3.2.1	Flytting av dyrehold med småfe til nytt bosted	9
3.2.2	Flytting av hunndyr DERSOM DU IKKE HAR SMÅFE FRA FØR	9
3.2.3	Flytting av hunndyr DERSOM DU HAR SMÅFE FRA FØR	10
3.2.4	Livdyrsamarbeid	15
3.2.5	Oppdrett av lam (kopplam) og kje til slakt	16
3.2.6	Utstillinger (kåringssjå, åpen gård og lignende)	16
4	Flytting av småfe OVER regiongrensene	17
4.1	Flytting av sau og geit (hanndyr og hunndyr)	17
4.2	Tillatelser til beitebruk	19
5	Hva skjer dersom du ikke følger regelverket?	20
6	TSE-klassifisering	21
7	Når er dispensasjon aktuelt?	23
8	Hvorfor har vi regelverk for flytting av småfe	23
9	Vedlegg	25

1 Formål

Denne veilederen gir en innføring i reglene for flytting av småfe (§§ 15-21 i [landdyrforflytningsforskriften](#)).

Veiledningen som gis i dette dokumentet er ikke rettslig bindende, men er ment å være en kort introduksjon til tolkning av ulike bestemmelser i regelverket.

Det klare utgangspunktet er at veiledningen skal følges. Veilederen tar ikke høyde for alle eventualiteter, og av og til vil dukke opp tilfeller der en må bruke skjønn. I noen sjeldne tilfeller kan det være aktuelt å fravike veilederen. I disse tilfellene skal det foreligge en god faglig begrunnelse og årsaken skal dokumenteres.

2 Grunnprinsippene i regelverket

Regelverket for flytting av småfe er komplisert. Mange sykdommer hos småfe har lang inkubasjonstid, det vil si tiden fra dyret blir smittet til det viser symptomer. Det gjør det ekstra utfordrende å forebygge og bekjempe sykdom hos småfe. Dyrene kan smitte mange andre før en ser symptomer på at de er syke. Det finnes heller ingen tester som kan påvise for eksempel skrapesjuka på levende dyr.

Regelverket er derfor utformet etter et «føre-var»-prinsipp. Dette for å minimere risiko for at du får sykdom inn i flokken din dersom du henter inn nye dyr. Det minimerer også risiko for at du bringer sykdom videre til andre dersom du leverer fra deg dyr.

Dersom du ønsker å flytte, kjøpe eller selge småfe (sau, geit, vær, bukk, lam eller kje), må du være klar over at:

- Det er forbudt å flytte hunddyr av sau og geit fra ett anlegg til et annet
- Det er forbudt å flytte småfe mellom småferegionene og ut av områder som har hatt skrapesjuka
- I noen områder er det i tillegg egne soneforskrifter som setter ytterligere begrensninger på flytting av småfe

Du kan søke unntak fra forbudene.

Du kan finne mer informasjon om dette på Mattilsynets nettsider:

- [Mattilsynet – skal du flytte småfe](#)
- [Veiviser for flytting av småfe](#)

Småferegioner

Region 1: Finnmark, Troms, Nordland, Trøndelag og Møre og Romsdal

Region 2: Vestland unntatt kommunene Etne og Sveio

Region 3: Sveio kommune, Etne kommune, Rogaland og Agder

Region 4: Vestfold og Telemark, Viken, Innlandet og Oslo

3 Overføring av småfe INNENFOR region

3.1 Overføring av HANNDYR

Tidligere var det forbudt å føre småfe over fylkesgrenser i Norge. 1. juli 2018 ble det lov å flytte hanndyr over enkelte fylkesgrenser, men det er ikke lov til å flytte hanndyr over regiongrenser.

Hensikten var å gjøre det enklere å få «nytt blod» inn i anlegg med småfe. Semin vil uansett alltid være det tryggeste alternativet for å få nytt avlsmateriale inn i flokken din. Norsk Sau og Geit arrangerer seminkurs hver høst.

Dersom du ønsker å hente hanndyr fra et anlegg med småfe innenfor din region, kan du gjøre det uten å søke Mattilsynet om tillatelse. Forutsetningen er at dyrene på avsenderanlegget oppfyller de dyrehelsemessige kravene som står i [§ 18 \(geit\) og § 19 \(sau\) i landdyrforflytningsforskriften](#) (egenerklæring og i noen tilfeller også veterinærattest). For skjematisk oversikt over krav; se vedlegg eller eventuelt [her](#).

Forbud mot å flytte småfe ut av områder som har hatt skrapesjuka

Det er ikke tillatt å føre småfe ut av de områdene som tidligere har hatt skrapesjuka, dvs Nordland, Vestland og Rogaland med kommunene Etne og Sveio. Dersom du likevel ønsker å flytte hanndyr ut av disse områdene, må du søke om [dispensasjon](#). Bruk [søknadsskjema for flytting av småfe](#).

Soneforskrifter i noen områder

Merk at i det ikke uten videre er tillatt å flytte vær i soner for mædi og fotråte. For nærmere informasjon om dette, se informasjon om [pågående utbrudd av mædi i Trøndelag](#) og [veileder til fotråteforskrift](#) på Mattilsynets nettsider.

Egenerklæring og eventuelt veterinærattest skal følge dyr som flyttes

Husk at:

- [Egenerklæring](#) og [veterinærattest](#) ikke kan være eldre enn 7 dager når dyrene flyttes.
- Egenerklæringer og veterinærattester skal oppbevares i mottakeranlegget i 10 år og legges frem dersom Mattilsynet ønsker å se denne dokumentasjonen ([Landdyrsporbarhetsforskriften](#) § 14 og § 16).

I noen områder må dyr i avsenderanlegg testes for paratuberkulose

Avsenderanlegg med geit og avsenderanlegg med både sau og geit som befinner seg i følgende geografiske områder må i visse situasjoner testes for paratuberkulose (med negativt resultat):

- Møre og Romsdal
- Vestland
- Rogaland
- tidligere Telemark i Vestfold og Telemark
- tidligere Buskerud i Viken

Skal du flytte **geit** mellom anlegg med forskjellige driftsansvarlige i disse geografiske områdene, må geitene på avsenderanlegget alltid testes for paratuberkulose. Se [§ 18 i landdyrforflytningsforskriften](#).

Skal du flytte **sau** mellom anlegg **innenfor samme fylke** kreves det ikke testing for paratuberkulose selv om sauene kommer fra et anlegg med både sau og geit.

Skal man flytte sau fra avsenderanlegg med både sau og geit **over fylkesgrenser**, fra områdene nevnt over, og driftsansvarlige på mottakeranlegget er en annen, må geitene i avsenderanlegget testes for paratuberkulose i henhold til vedlegg V i [landdyrforflytningsforskriften](#). Kravet gjelder likevel ikke for sauer som flyttes mellom Oslo og tidligere Akershus i Viken eller mellom Rogaland og kommunene Sveio eller Etne i Vestland.

Dyrehelsekravene gjelder også for deg som deltar i avlssamarbeid

Dersom du er medlem av værering/bukkering og skal flytte vær/bukk som kun har vært oppstallet i ditt anlegg må anlegget ditt oppfylle dyrehelsekravene i [§ 18 \(geit\) og § 19 \(sau\) i landdyrforflytningsforskriften](#).

Ved flytting av småfe ut av anlegg i registrert livdyrsamarbeid ([§ 21](#)), må alle anleggene som deltar i livdyrsamarbeidet oppfylle dyrehelsekravene.

Vær oppmerksom på at Norsk Sau og Geit (NSG) har egne krav til drift av ring.

NB! Husk kravene i [vedlegg V i landdyrforflytningsforskriften](#):

- ved krav om lentivirus testing skal det ikke være tatt inn hunndyr i avsenderanlegget de siste 10 månedene før prøveuttaket.
Dette kravet kan frafalles dersom avsenderanlegget kun har mottatt småfe fra anlegg som er testet i henhold til kravene.
- Ved krav om testing for paratuberkulose skal det ikke være tatt inn dyr eller vært annen kontakt (eks felles seter) med geiter fra anlegg med ukjent paratuberkulose status de siste 3 årene.
Dette kravet kan frafalles dersom avsenderanlegget bare har kjøpt inn dyr eller hatt kontakt med dyr fra anlegg der dyr er testet for paratuberkulose i henhold til vedlegg VII i dyrehelseforskriften, eller dersom dyrene kommer fra andre områder enn Møre- og Romsdal, Hordaland, Sogn og Fjordane, Rogaland, Buskerud og Telemark.

3.2 Flytting av HUNNDYR (sau eller geit)

Det er forbudt å flytte hunndyr av sau og geit mellom anlegg med småfe. Dette er et svært viktig tiltak for å hindre smitte av alvorlige sykdommer hos småfe. I praksis betyr dette at dersom du har geiter, og vil kjøpe flere geiter, så kan du ikke gjøre det uten å søke Mattilsynet om tillatelse. Du må også søke om tillatelse til å kjøpe hunndyr av sau dersom du har sau fra før. Videre kan du ikke kjøpe geiter om du har sau eller omvendt uten å [søke Mattilsynet om tillatelse](#).

Samfunnets interesse i å forhindre smittespredning og kostbar bekjempelse av sykdom vil som regel veie tyngre enn ønsket som mange har om å flytte hunndyr av småfe mellom anlegg med småfe.

Hvorfor forbud mot flytting av hunddyr?

Historien har vist oss at tilsynelatende friske søyer og geiter har spredd alvorlige sykdommer fra dyrehold til dyrehold. Klassisk skrapesjuka, fotråte, mædi, CAE og paratuberkulose er eksempler på dette. Sykdommer med lang inkubasjonstid (den tiden fra dyrene blir smittet til de utvikler sykdommer) er ekstra utfordrende å oppdage og bekjempe. Dyrene kan smitte mange andre før en ser symptomer på at de er syke. Det finnes heller ingen tester som kan påvise for eksempel skrapesjuka på levende dyr.

Hunddyr blir vurdert å utgjøre en større smittefare enn hanndyr på grunn av tettere kontakt med øvrige dyr i anlegget over lengre tid, og den tette kontakten mellom mor og avkom. Kontakt med hanndyr, for eksempel ved værsamarbeid, utgjør normalt ikke samme smitterisiko som kontakt mellom hunddyr. Det samme gjelder kontakt på utmarksbeiter.

Felles innmarksbeite er forbudt

Husk på at felles innmarksbeite regnes som overføring av hunddyr mellom anlegg med småfe. Det er forbudt, og du må søke Mattilsynet om tillatelse. Tillatelse til felles innmarksbeite blir normalt ikke gitt. Å ha dyr på felles innmarksbeite gir økt fare for smitte mellom anlegg. Det anbefales derfor ikke å dele innmarksbeite med andre selv om dyrene fra de ulike anleggene skulle oppholde seg der på forskjellig tidspunkt. En del smittsomme småfesjukdommer kan smitte på beite, for eksempel fotråte, paratuberkulose og *Salmonella diarizonae*.

Bilde 1 Det er ikke tillatt å ha felles innmark med småfe fra andre anlegg

Helsekrav ved flytting av hunddyr

Dersom du får tillatelse til å flytte hunddyr, må avsenderanlegget oppfylle de dyrehelsemessige kravene i §§ 17 og 18 i [landdyrforflytningsforskriften](#) (egenerklæring og i noen tilfeller også veterinærattest). For skjematisk oversikt over dyrehelsekrav; se [her](#). Mattilsynet kan i sin søknadsbehandling sjekke at de opplysningene avsenderanlegget oppgir i egenerklæring stemmer overens med dyrehelsesituasjonen i flokken. Vi kan blant annet sjekke om varslingsplikten er oppfylt, hvilken TSE-klasse avsenderanlegget har, og eventuell forekomst av smittsomme småfesjukdommer.

Forbud mot å flytte småfe ut av områder som har hatt skrapesjuka

Det er ikke tillatt å føre småfe ut av de områdene som tidligere har hatt skrapesjuka, dvs Nordland, Vestland og Rogaland med kommunene Etne og Sveio. Dersom du likevel ønsker å flytte hanndyr ut av disse områdene, må du søke om [dispensasjon](#). Bruk [søknadsskjema for flytting av småfe](#).

Soneforskrifter i noen områder

Noen områder i Norge har sykdommer som vi fortsatt bekjemper. I disse områdene kan det være tilleggskrav for flytting av både hanndyr og hunddyr. For nærmere info om dette, se informasjon om [pågående utbrudd av mædi i Trøndelag](#) og [veileder til fotråteforskrift](#) på Mattilsynets nettsider.

Egenerklæring og eventuelt veterinærattest skal følge dyrene som flyttes

Husk at:

- [Egenerklæring](#) og [veterinærattest](#) kan ikke være eldre enn 7 dager når dyrene flyttes.
- Egenerklæringer og veterinærattester skal oppbevares i mottakeranlegget i 10 år og legges frem dersom Mattilsynet ønsker å se denne dokumentasjonen.

I noen områder må dyr i avsenderanlegg testes for paratuberkulose

Avsenderanlegg med geit og avsenderanlegg med både sau og geit som befinner seg i følgende geografiske områder må i visse situasjoner testes for paratuberkulose (med negativt resultat):

- Møre og Romsdal
- Vestland
- Rogaland
- tidligere Telemark i Vestfold og Telemark
- tidligere Buskerud i Viken

Skal du flytte **geit** mellom anlegg med forskjellige driftsansvarlige i disse geografiske områdene, må geitene på avsenderanlegget alltid testes for paratuberkulose. Se [§ 18 i landdyrforflytningsforskriften](#).

Skal du flytte **sau** mellom anlegg **innenfor samme fylke** kreves det ikke testing for paratuberkulose selv om sauene kommer fra et anlegg med både sau og geit.

Skal man flytte sau fra avsenderanlegg med både sau og geit **over fylkesgrenser**, fra områdene nevnt over, og driftsansvarlige på mottakeranlegget er en annen, må geitene i avsenderanlegget testes for paratuberkulose i henhold til vedlegg V i [landdyrforflytningsforskriften](#). Kravet gjelder likevel ikke for sauer som flyttes mellom Oslo og tidligere Akershus i Viken eller mellom Rogaland og kommunene Sveio eller Etne i Vestland.

Bilde 2 I noen områder må geiter testes for paratuberkulose i forbindelse med salg

Dyrehelsekravene gjelder også for deg som deltar i avlssamarbeid

Dersom du er medlem av værring/bukkering og skal selge dyr som kun har vært oppstallet i anlegget ditt, må dyr i anlegget ditt oppfylle dyrehelsekravene i §17 og §18 i [landdyrforflytningsforskriften](#).

Ved flytting av småfe ut av anlegg i registrert livdyrsamarbeid ([§ 21](#)), må alle anleggene som deltar i livdyrsamarbeidet oppfylle dyrehelsekravene.

Vær oppmerksom på at Norsk Sau og Geit (NSG) har egne krav til drift av ring, tar du inn nye dyr i anlegget ditt, kan det påvirke din deltakelse i værring/bukkering/livdyrsamarbeid.

NB! Husk kravene i [vedlegg V i landdyrforflytningsforskriften](#):

- ved krav om lentivirus testing skal det ikke være tatt inn hunddyr i avsenderanlegget de siste 10 månedene før prøveuttaket.
Dette kravet kan frafalles dersom avsenderanlegget kun har mottatt småfe fra anlegg som er testet i henhold til kravene.
- Ved krav om testing for paratuberkulose skal det ikke være tatt inn dyr eller vært annen kontakt (eks felles seter) med geiter fra anlegg med ukjent paratuberkulose status de siste 3 årene.
Dette kravet kan frafalles dersom avsenderanlegget bare har kjøpt inn dyr eller hatt kontakt med dyr fra anlegg der dyr er testet for paratuberkulose i henhold til vedlegg VII i dyrehelseforskriften, eller dersom dyrene kommer fra andre områder enn Møre- og Romsdal, Hordaland, Sogn og Fjordane, Rogaland, Buskerud og Telemark.

Driver du økologisk?

Reglene for flytting av småfe gjelder også for deg som driver økologisk. Hvis du tenker å flytte ikke-økologiske hunddyr inn i anlegget ditt, og du har fått tillatelse til å flytte hunddyr av småfe mellom anlegg, må i tillegg søke om tillatelse etter økologiregelverket. Slik søknad sendes separat til Mattilsynet, region Stor-Oslo (e-post: postmottak@mattilsynet.no)

Du kan lese mer om dette i [Veileder for økologisk landbruk, kapittel 3.4.](#)

3.2.1 Flytting av dyrehold med småfe til nytt bosted

Det er tillatt å flytte dyreholdet ditt med småfe til nytt bosted, der det ikke er småfe fra før, du trenger ikke søke Mattilsynet om tillatelse til dette. Dette gjelder ikke dersom du flytter:

- over regiongrenser
- ut av Nordland
- ut av Rogaland med kommunene Sveio og Etne i Vestland
- ut av sone for mædi
- ut av sone for fotråte
- ut av soner som eventuelt blir opprettet for sykdomsbekjempelse

Er du i tvil ta kontakt med Mattilsynet. Dersom det er småfe på det nye bostedet, må du søke Mattilsynet om tillatelse.

Det er også tillatt å flytte hunddyr av lam eller kje som oppdrettes til slakting før de er 8 måneder gamle. Det forutsettes da at lammene/kjeene holdes helt adskilt fra andre småfe, [se kapittel 3.2.5.](#)

3.2.2 Flytting av hunddyr DERSOM DU IKKE HAR SMÅFE FRA FØR

Dersom du ønsker å starte opp med småfe, og henter dyr fra kun ett anlegg innen samme region, omfattes du ikke av hunddyrforbudet. Du trenger med andre ord ikke søke om dette. I soner for mædi og fotråte må du også søke om tillatelse til å starte opp, selv om du henter dyr fra kun ett anlegg

Huskeliste for flytting av hunddyr dersom du ikke har småfe fra før:

- Meld ifra til Mattilsynet når du starter opp med småfe.
- Dyrehelsekravene i § 18 (geit) og § 19 (sau) må oppfylles. **NB! Dyr i avsenderanlegg må testes i henhold til vedlegg V i landdyrforflytningsforskriften før du kan flytte dem.**
- Dyrene må følges av en [egenerklæring](#).
- Geiter må i følges av en [veterinærattest](#).
- Sauer må ha [veterinærattest](#) ved flytting over fylkesgrensa.

Henter du dyr fra flere enn ett anlegg, vil flytting fra avsenderanlegg nummer to regnes som flytting av hunddyr mellom anlegg med småfe. Det betyr at du må søke om tillatelse, se [kapittel 3.2.3](#).

Dersom du ønsker å utvide dyreholdet ditt med flere dyr fra samme avsenderanlegg må du søke Mattilsynet om tillatelse til dette.

3.2.3 Flytting av hunddyr DERSOM DU HAR SMÅFE FRA FØR

Tillatelse er unntaket og ikke regelen

Det er viktig å huske på at muligheten for tillatelse til flytting av hunddyr er et unntak som er satt ut fra et rent næringsmessig behov. I de fleste tilfeller vil samfunnets interesse i å forhindre smittespredning veie tyngre enn den enkelte søkers ønske om å få nye dyr inn i anlegg med småfe.

Dersom du har småfe fra før og ønsker å utvide antall småfe i anlegget ditt med småfe fra andre anlegg, er det ikke noen selvfølge at du får lov å ta inn hunddyr av småfe i dyreholdet ditt. Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til å flytte et lite antall småfe (færre enn 10) til et hobbybasert dyrehold. I store anlegg med betydelige næringsinteresser, vil imidlertid denne vurderingen kunne bli annerledes. Driften må være (eventuelt bli) av en viss størrelse for at næringsinteressene skal tillegges avgjørende vekt.

Husk på at semin alltid vil være et tryggere alternativ enn å ta nye dyr inn i anlegget ditt. Enhver som driver med småfe, må ta høyde for at avlsarbeid tar tid. Det er et felles ønske fra både næring og myndigheter om færrest mulig livdyroverføringer.

I disse situasjonene kan Mattilsynet vurdere å gi tillatelse til flytting av hunddyr av småfe mellom anlegg:

- a) [Overgang til ny rase – skal slutte med den rasen jeg har](#)
- b) [Oppstart av ny rase – i tillegg til den rasen jeg har](#)
- c) [Rask økning av antall småfe i anlegget \(ut over det som er mulig ved egenrekruttering\)](#)
- d) [Overgang til drift med både sau og geit](#)
- e) [Ved overgang til nye beiteområder \(for eksempel rovdyrproblematikk, trafikksikringsproblem\)](#)
- f) [Tiltak i bevaring av truede norske småferaser](#)

Dersom Mattilsynet vurderer at du kan få tillatelse til å flytte hunddyr av småfe fra andre anlegg med småfe til ditt anlegg vil vi sette vilkår som vi mener er nødvendige for å minimere risiko for smitte i forbindelse med flyttingen.

I tillegg vil dyrehelsesituasjonen i avsenderanlegg bli nøye vurdert og sjekket når Mattilsynet vurderer søknaden din, særlig med tanke på flytting av småfe inn i anlegget fra andre anlegg med småfe (smittekontakter og risiko). Smittemessige forhold som beitebruk, påvist smitte i nabolaget mm. vil også bli nøye vurdert. Disse vurderingene blir gjort for å beskytte dyrene dine mot smitte.

Overgang til ny rase – skal slutte med den rasen jeg har

Overgang til ny rase i et anlegg med småfe gir økt smitterisiko fordi det blir flere smittekontakter inn i anlegget ditt. Du må derfor tenke nøye gjennom hvordan du skal minimere smitterisiko dersom du ønsker å bytte rase. Samfunnets interesse i å hindre smittespredning vil i de fleste tilfeller veie tyngre enn den enkeltes ønske om å bytte rase.

Dersom du skal gå over til en ny rase og kun kjøper småfe fra ett annet anlegg med småfe, vil det være mindre smitterisiko om du først slakter ut den flokken du allerede har. Dersom du ikke har småfe i flokken når du starter med ny rase, slipper du i tillegg å søke om tillatelse dersom du kun henter dyr fra ett annet anlegg med småfe, se [kapittel 3.2.2](#). Det vil likevel være fornuftig å vaske og desinfisere fjøset før du setter inn nye dyr.

Dersom du ikke skal slakte ut den rasen du har fra før, før du går til anskaffelse av ny rase, regnes dette som oppstart av ny rase i tillegg til den rasen du har fra før, se «*Oppstart av ny rase – i tillegg til den rasen jeg har*» under.

Oppstart av ny rase – i tillegg til den rasen jeg har

Flere forskjellige raser i et anlegg med småfe gir vanligvis økt smitterisiko fordi det blir flere smittekontakter inn i dyreholdet. Du må derfor tenke nøye gjennom hvordan du skal minimere smitterisiko dersom du ønsker å holde flere raser i anlegget ditt. Samfunnets interesse i å hindre smittespredning vil i de fleste tilfeller veie tyngre enn den enkeltes ønske om å ha flere raser i anlegg med småfe.

Dersom det blir vurdert at du kan få tillatelse til oppstart av ny rase i et anlegg med småfe hvor det er andre raser, vil det bli satt krav om kortest mulig innkjøpsperiode (under 3 år). Det betyr at du ikke kan regne med å få tillatelse til å flytte småfe flere enn to år etter hverandre. For å begrense antall smittekontakter, vil du heller ikke få tillatelse til å kjøpe småfe fra flere enn to ulike anlegg med småfe. Dette gjør vi for å minimere smitterisiko inn i anlegget ditt.

En eventuell tillatelse til oppstart av ny rase gjelder kun for en enkelt overføring. Det må søkes på nytt dersom du ønsker å flytte dyr i flere omganger.

Du må legge en plan for å minimere smitterisiko, også i fremtiden

Det er svært viktig at det legges en plan for hvordan oppstart av ny rase skal foregå for å minimere behovet for å ta enda flere småfe fra andre anlegg inn i dyreholdet ditt på sikt. Det vil alltid være fornuftig å ha så få smittekontakter som mulig.

Hvis det skulle oppstå sykdom i et anlegg som har hatt smittekontakt med mange andre anlegg vil det bli en større og mer komplisert jobb å kartlegge, undersøke og bekjempe sykdommen. Dersom du har få smittekontakter er det mindre sannsynlig at du får sykdom på dyrene dine. Da er det også mindre sannsynlig at dyrene i anlegget ditt blir berørt dersom det oppstår smitte i andre anlegg. I tillegg vil det være mindre sannsynlig at du er årsak til å spre smitte til andre anlegg dersom du skulle få smitte inn i dyreholdet ditt.

Du må lage en avlsplan der du viser hvordan du skal unngå innavl og hvordan du skal redusere behovet for nye tillatelser i fremtiden når du har flere småferaser i anlegget ditt. En slik avlsplan kan med fordel være utarbeidet av rasens raselag eller Norsk genressurscenter.

Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til å flytte et lite antall hunddyr til et hobbybasert dyrehold. I store anlegg med mange småfe med betydelige næringsinteresser vil imidlertid denne vurderingen kunne bli annerledes. Driften må være (eventuelt bli) av en viss størrelse for at næringsinteressene skal tillegges avgjørende vekt.

Rask økning av antall småfe i anlegget (ut over det som er mulig ved egenrekruttering)

Dersom du har småfe fra før og ønsker å øke antall småfe i anlegget ditt, er det ikke en selvfølge at du får lov å ta flere hunddyr inn i dyreholdet ditt. Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til å flytte et lite antall hunddyr (færre enn 10) til et hobbybasert småfehold. I store anlegg med betydelige næringsinteresser vil imidlertid denne vurderingen kunne bli annerledes. Driften må være (eventuelt bli) av en viss størrelse for at næringsinteressene skal tillegges avgjørende vekt.

Det vil ikke være aktuelt å gi tillatelse dersom du ønsker å øke antall småfe i anlegget ditt så lite at det er mulig å få til samme økning ved påsett av egne dyr. Det er rimelig å forvente at de fleste anlegg med småfe vil klare å øke antall småfe i anlegget med minimum 25 % per år ved hjelp av egenrekruttering.

Husk at du normalt må regne med at det å øke størrelsen på dyreholdet tar tid, på samme måte som det tar tid å få frem gode avlsdyr.

Du må legge en plan for å minimere smitterisiko, også i fremtiden

Når du skal øke antall småfe i dyreholdet ditt ved flytting av småfe fra andre anlegg, vil Mattilsynet be om at du legger ved en plan. I planen må du forklare hvordan du vil øke til ønsket antall ved hjelp av egenrekruttering og innkjøp av hunddyr. Det er svært viktig at det legges en plan for å minimere behovet for å ta enda flere småfe inn i anlegget ditt på sikt. Du må planlegge slik at du unngår innavl og minimerer behovet for nye tillatelser til flytting i fremtiden. Det vil alltid være fornuftig å ha så få smittekontakter som mulig.

Hvis det skulle oppstå sykdom i et anlegg med småfe som har hatt kontakt med mange andre dyrehold, vil det bli en større og mer komplisert jobb å kartlegge, undersøke og bekjempe sykdommen. Dersom du har få smittekontakter, er det mindre sannsynlig at du får sykdom inn i anlegget ditt, og det er mindre sannsynlig at anlegget ditt blir berørt dersom det oppstår smitte i andre anlegg med småfe. I tillegg vil det være mindre sannsynlig at du er årsak til å spre smitte til andre dersom du skulle få smitte inn i ditt anlegg.

Overgang til drift med både sau og geit

Mattilsynet anbefaler ikke hold av sau og geit i samme anlegg. Hold av sau og geit i samme anlegg gir økt smitterisiko fordi det blir flere smittekontakter inn i anlegget ditt. Flere sykdommer kan smitte mellom sau og geit, for eksempel paratuberkulose og byllesjuka. Du må derfor tenke nøye gjennom hvordan du skal minimere smitterisiko dersom du ønsker å drifte flere arter i anlegget ditt. Samfunnets interesse i å hindre smittespredning vil også her i de fleste tilfeller veie tyngre enn den enkeltes ønske om å ha både sau og geit i samme anlegg.

Dersom du har småfe fra før, og ønsker å starte med en annen småfeart i tillegg til den du har fra før, er det ikke en selvfølge at du får tillatelse til å flytte hunndyr av annen art inn i anlegget ditt. Det vil ikke være aktuelt å gi tillatelse fra forbudet dersom det er tale om et anlegg med få småfe, hobbybasert småfehold med mer. I store anlegg med betydelige næringsinteresser vil imidlertid denne avveiningen kunne bli annerledes. Anlegg med småfe må være av en viss størrelse for at næringsinteressene skal tillegges avgjørende vekt.

Dersom det blir vurdert at du kan få tillatelse til oppstart av geit eller sau i et anlegg hvor det finnes sau eller geit fra før, vil det bli satt krav om kortest mulig innkjøpsperiode (under 3 år). Det betyr at du ikke kan regne med å få tillatelse til å flytte småfe flere enn to år etter hverandre. For å begrense antall smittekontakter, vil du heller ikke få tillatelse til å kjøpe småfe fra flere enn to ulike anlegg med småfe. Dette gjør vi for å minimere smitterisiko inn i dyreholdet ditt.

Du må legge en plan for å minimere smitterisiko, også i fremtiden

Det er svært viktig at det legges en plan for hvordan oppstart av ny art skal foregå for å minimere behovet for å ta enda flere småfe inn i anlegget ditt på sikt. Det vil alltid være fornuftig å ha så få smittekontakter som mulig.

Hvis det skulle oppstå sykdom i et anlegg med småfe som har hatt kontakt med mange andre dyrehold, vil det bli en større og mer komplisert jobb å kartlegge, undersøke og bekjempe sykdommen. Dersom du har få smittekontakter, er det mindre sannsynlig at du får sykdom inn i anlegget ditt, og det er mindre sannsynlig at anlegget ditt blir berørt dersom det oppstår smitte i andre anlegg med småfe. I tillegg vil det være mindre sannsynlig at du er årsak til å spre smitte til andre dersom du skulle få smitte inn i ditt anlegg.

Mattilsynet vil be om at du legger ved en avlsplan der du viser hvordan du ser for deg oppstart av ny art og hold av både sau og geit i samme anlegg på en slik måte at du unngår innavl og minimerer behovet for nye tillatelser til flytting i fremtiden. En slik avlsplan kan med fordel være utarbeidet av rasens raselag eller Norsk genressurscenter.

En eventuell tillatelse til oppstart av ny rase gjelder kun for en enkelt flytting. Det må søkes på nytt dersom du ønsker å flytte dyr i flere omganger.

Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til flytting av et lite antall hunndyr (færre enn 10). Dersom du for eksempel har geit fra før og ønsker å starte med sau i tillegg, er det ikke noen selvfølge at du får lov å flytte søyer inn i anlegget ditt. Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til å flytte et lite antall småfe til et hobbybasert dyrehold. I store anlegg med betydelige næringsinteresser vil imidlertid denne vurderingen kunne bli annerledes. Driften må være (eventuelt bli) av en viss størrelse for at næringsinteressene skal tillegges avgjørende vekt.

Ved overgang til nye beiteområder (f.eks. rovdyrproblematikk, trafikksikringsproblem)

Mattilsynet kan vurdere å gi tillatelse til flytting av hunddyr mellom anlegg med småfe dersom du ønsker å gå over til nye beiteområder i forbindelse med for eksempel store rovdyrtap på de beitene du vanligvis bruker. Dette kan også være aktuelt som et tiltak for trafikksikring, for eksempel for å få dyra til å trekke bort fra trafikkerte veier. Husk at du da må kunne dokumentere rovdyrtapet, tap i overkjørsler mm. Videre må du også kunne vise til en plan for hvordan dyrene nå skal bli ivaretatt for å hindre ytterligere rovdyrtap, overkjørsler mm.

Det vil sjelden være aktuelt å gi tillatelse til overførsel av lite antall hunddyr. Mattilsynet vurderer generelt sett at flytting av et lite antall hunddyr (færre enn 10) representerer en større smitterisiko enn nytte for kjøper og selger, og at et større antall småfe må flyttes for at det skal få effekt på beitemønsteret til dyrene dine.

Tiltak i bevaring av truede norske småferaser

Mattilsynet kan vurdere å gi tillatelse til flytting av hunddyr mellom anlegg med småfe dersom det er et tiltak i forbindelse med bevaring av truede norske småferaser.

Informasjon om bevaringsverdige norske småferaser finnes hos NIBIO:

- <https://www.nibio.no/tema/mat/husdyrgenetiske-ressurser/bevaringsverdige-husdyrraser/geit>
- <https://www.nibio.no/tema/mat/husdyrgenetiske-ressurser/bevaringsverdige-husdyrraser/sau>

En bevaringsverdig husdyrrase i Norge er en rase som regnes som nasjonal og med en truet eller kritisk truet populasjonsstørrelse. Kriteriene er utarbeidet av Norsk genressurscenter i samråd med Genressursutvalget for husdyr.

Kriterier til en nasjonal husdyrrase:

- Rasen skal ha blitt importert til eller etablert i Norge før 1950.
- Rasen skal ikke ha hatt vesentlig innkryssing av importert avlsmaterialet eller importen skal ha foregått i tråd med norske avlsmål.
- Rasen skal ha eller ha hatt næringsmessig og kulturhistorisk betydning.

For småfe er en rase kritisk truet hvis det er færre enn 300 avlshunddyr, og truet hvis det er færre enn 3000 avlshunddyr.

Du må legge en plan for å minimere smitterisiko, også i fremtiden

Flere forskjellige småferaser i et anlegg med småfe gir økt smitterisiko fordi det blir flere smittekontakter inn i anlegget. Du må derfor tenke nøye gjennom hvordan du skal minimere smitterisiko dersom du ønsker å holde flere raser i anlegget ditt.

Det er svært viktig at det legges en plan for hvordan oppstart av ny rase skal foregå for å minimere behovet for å flytte enda flere småfe fra andre anlegg til anlegget ditt på sikt. Det vil alltid være fornuftig å ha så få smittekontakter som mulig.

Hvis det skulle oppstå sykdom i et anlegg med småfe som har hatt kontakt med mange andre anlegg, vil det bli en større og mer komplisert jobb å kartlegge, undersøke og bekjempe sykdommen. Dersom du har få smittekontakter er det mindre sannsynlig at du får sykdom inn i anlegget ditt, og det er mindre sannsynlig at anlegget ditt blir berørt dersom det oppstår smitte i andre anlegg med småfe. I tillegg vil det være mindre sannsynlig at du er årsak til å spre smitte til andre dersom du skulle få smitte inn i ditt anlegg.

Dersom du ønsker å bidra til ivaretagelse av trua raser, kan det være aktuelt å gi tillatelse til å flytte et mindre antall hunddyr. Dyrene må da være registrert med låst rasekode og genressurssenteret må bekrefte at flyttingen er viktig for ivaretagelse av rasen. I søknaden må du legge ved en avlsplan. I avlsplanen må du vise hvordan du ser for deg oppstart av og hold av ny rase og rasen du har fra før i samme anlegg på en slik måte at du unngår innavl og reduserer behovet for nye tillatelser til flytting i fremtiden.

En eventuell tillatelse til oppstart av ny rase gjelder kun for en enkelt flytting. Det må søkes på nytt dersom du ønsker å flytte småfe i flere omganger.

3.2.4 Livdyrsamarbeid

Driftsansvarlige for anlegg med småfe kan lage en avtale om livdyrsamarbeid for småfe. Hunddyr av småfe kan flyttes innenfor et livdyrsamarbeid uten tillatelse fra Mattilsynet, både mellom anlegg med småfe og til felleseter hvor småfe melkes. Det trengs ikke egenerklæring og veterinærattest for hver gang man skal flytte småfe innenfor livdyrsamarbeidet, men følgende krav må likevel være oppfylt:

- Livdyrsamarbeidet kan ikke bestå av flere enn fire anlegg. Dersom livdyrsamarbeidet består av færre enn fire anlegg, kan nye medlemmer først tilføyes når 12 måneder er gått siden det opprinnelige livdyrsamarbeidet startet. Eventuelle nye medlemmer kan heller ikke ha deltatt i andre livdyrsamarbeid siste 12 måneder. Ved slikt «påfyll» av nye medlemmer i et livdyrsamarbeid anses dette som en ny inngåelse av et nytt livdyrsamarbeid. Det må sendes inn ny melding om nytt livdyrsamarbeid og alle medlemmer i livdyrsamarbeidet må oppfylle regelverkskravene for å kunne delta i livdyrsamarbeid, se [§ 21 i landdyrforflytningsforskriften](#)
- Småfe som holdes i anleggene som deltar i livdyrsamarbeidet kan ikke inngå i flere enn ett livdyrsamarbeid
- Anleggene i livdyrsamarbeidet kan ikke ha deltatt i andre livdyrsamarbeid med småfe siste 12 måneder
- Det kan ikke tas inn hunddyr av småfe fra anlegg utenfor livdyrsamarbeidet så lenge livdyrsamarbeidet pågår
- Småfe som holdes i anleggene som inngår i livdyrsamarbeidet må være testet for lentivirus med negativt resultat i henhold til vedlegg V i [landdyrforflytningsforskriften](#) før livdyrsamarbeidet inngås
- Dere må ha en [skriftlig samarbeidsavtale](#).
- Livdyrsamarbeidet kan ikke krysse fylkesgrenser. Det er unntak for grensa mellom Oslo fylke og tidligere Akershus fylke i Viken og mellom Rogaland fylke og kommunene Sveio og Etne i Vestland fylke.
- Følgende må være registrert hos Mattilsynet før dyra kan flyttes:
 - Samarbeidsavtalen
 - Identiteten til alle driftsansvarlige i livdyrsamarbeidet

- En egenerklæring som bekrefter at:
 - Avsenderanlegget minimum er i TSE-klasse 3
 - Det ikke er mistanke om klassisk skrapesjuka, paratuberkulose, mædi, CAE, byllesjuka eller fotråte i avsenderanlegget
 - For geit: Det ikke er mistanke om *Psoroptes ovis* i avsenderanlegget

Registrering av livdyrsamarbeidet kan gjøres på [skjematijenesten](#). Registreringen er gyldig for to år. Etter dette må dere fornye den. Egenerklæringene for hvert anlegg i livdyrsamarbeidet må fornyes hvert år innen 1. januar. Livdyr kan bare flyttes ut av livdyrsamarbeidet hvis alle anleggene i livdyrsamarbeidet oppfyller dokumentasjonskravene i § 18 (geit) og § 19 (sau) i [landdyrforflytningsforskriften](#)

3.2.5 Oppdrett av lam (kopplam) og kje til slakt

Flytting av lam eller kje (også hunnkjønn) som oppdrettes til slakting før de er 8 måneder omfattes ikke av forbudet mot å flytte hunddyr mellom anlegg med småfe. Det forutsettes da at lammene/kjeene holdes helt adskilt fra andre småfe i andre anlegg og at de slaktes innen de er 8 måneder. I områder med soner for bekjempelse av sykdom kan det likevel være krav om testing eller søknad.

Det er laget unntak fra en rekke dyrehelsekrav ved flytting av denne typen dyr, se [§ 20, 3. ledd i landdyrforflytningsforskriften](#). Unntaket fra dyrehelsekravene er gjort for å lette hold av dyr som oppdrettes til slakting. Dette unntaket kan på ingen måte bidra til en uthuling av regelverket for flytting av hunddyr av småfe mellom anlegg med småfe.

Forbud mot flytting av hunddyr mellom anlegg med småfe er svært viktig for smittevernet i norske småfehold i dag. Det er derfor viktig at dyrehelsekravene i forbindelse med flytting av hunddyr mellom anlegg med småfe ivaretas. Det er derfor ikke tillatt å starte opp et dyrehold med småfe med kopplam fra to eller flere anlegg med småfe.

Bilde 4 Du kan flytte kopplam uten å søke først, hvis de holdes atskilt fra andre småfe og slaktes før de er 8 måneder gamle

3.2.6 Utstillinger (kåringssjå, åpen gård og lignende)

Det er egne helsekrav for dyreansamlinger, se [§ 35 i dyrehelseforskriften](#). Dyreansamlinger og fremvisning av dyr skal gjennomføres på en måte som i størst mulig grad hindrer smitteoverføring. Du må sende en melding til Mattilsynet om arrangementet senest 7 dager i forveien, og du skal ha planlagte tiltak for å hindre smitteoverføring.

Siden aktuelle småfesykdommer kan overføres fra forurenset underlag og via luft, vil det være et fornuftig tiltak å ha småfe fra forskjellige anlegg med småfe oppstilt og transportert hver for seg. Unngå fellesmønstring i ring. Alle dyr på dyreansamlingen skal følges av en egenerklæring. Dersom dyrene kommer fra andre fylker, må de ha en veterinærattest i tillegg til egenerklæring.

Husk også at det er forbudt å flytte hunddyr av småfe mellom anlegg med ved for eksempel gjeterhundkonkurranser.

Se også [Stevner, utstillinger og andre dyreansamlinger - krav til arrangør](#)

4 Flytting av småfe OVER regiongrensene

4.1 Flytting av sau og geit (hanndyr og hunddyr)

Det skal i utgangspunktet ikke være behov for å flytte småfe over regiongrenser. «Nytt blod» kan hentes innenfor regionen eller ved hjelp av semin. For de aller fleste småferaser er det ikke nødvendig med flytting av dyr over regiongrensene. Stengte regiongrenser er et svært sentralt punkt for å forebygge smitte hos småfe.

På grunn av utbrudd av mædi i det gamle Nord-Trøndelag i 2019, er det vedtatt en [Forskrift om sone for å hindre spredning av mædi i visse kommuner i Trøndelag](#). Det innebærer at det er forbudt å flytte sau ut fra og innad i mange kommuner i Trøndelag. Det er også forbudt å flytte sau inn i sonen, med unntak for vær som kommer fra et anlegg som er testet for mædi.

I tillegg gjør [fotråteforskriften](#) at det er forbudt å flytte sau ut av visse kommuner i Agder og Rogaland med kommunene Etne og Sveio.

Regelverket har åpnet for at Mattilsynet kan gi tillatelse til å flytte avlsdyr over noen regiongrenser, men kun dersom det er nødvendig for å opprettholde bevaringsverdige raser og andre raser med få dyr i en region. **Slike tillatelser gis kun i unntakstilfeller.** Det er viktig at regiongrensene i regelen er stengt og det er ikke aktuelt å svekke dette tiltaket. Det kan ikke forventes at alle raser er å finne i alle regioner.

Informasjon om bevaringsverdige norske småferaser finnes hos NIBIO:

- <https://www.nibio.no/tema/mat/husdyrgenetiske-ressurser/bevaringsverdige-husdyrraser/geit>
- <https://www.nibio.no/tema/mat/husdyrgenetiske-ressurser/bevaringsverdige-husdyrraser/sau>

En bevaringsverdig husdyrrase i Norge er en rase som regnes som nasjonal og med en truet eller kritisk truet populasjonsstørrelse. Kriteriene er utarbeidet av Norsk genressurscenter i samråd med Genressursutvalget for husdyr.

Kriterier til en nasjonal husdyrrase:

- Rasen skal ha blitt importert til eller etablert i Norge før 1950.
- Rasen skal ikke ha hatt vesentlig innkryssing av importert avlsmaterialet eller importen skal ha foregått i tråd med norske avlsmål.
- Rasen skal ha eller ha hatt næringsmessig og kulturhistorisk betydning.

For småfe er en rase kritisk truet hvis det er færre enn 300 avlshundyr, og truet hvis det er færre enn 3000 avlshundyr.

Vilkår for flytting av bevaringsverdige norske raser

Følgende vilkår vil være aktuelle for flytting av bevaringsverdige norske raser:

- Flyttingen må være avlsbegrunnet.
- Ved flytting av en rase til et område der rasen ikke allerede er etablert, skal søknaden inneholde en anbefaling fra Norsk Genressurscenter om at det er av stor verdi for rasen å bli etablert i dette området.
- Alle dyr som flyttes må være registrert med låst rasekode i Sauekontrollen (evt Ammegeitkontrollen for kystgeit) av den aktuelle rasen.
- Enhver flytting må være del av en plan/godkjent avlsplan for rasen i det området det flyttes til. Norsk genressurscenter er godkjenningensinstans for denne avlsplanen.
- Avlsplanen bør være utarbeidet av søkerne/rasens raselag/Norsk genressurscenter eller i et samarbeid mellom disse.
- Avlsplanen skal skissere bruk av avlsdyr slik at en best mulig unngår innavl og minimerer behovet for nye tillatelser til flytting i fremtiden.
- Det kan gjerne være flere søkere i samme søknad som viser at de vil samarbeide om den nevnte avlsplanen.
- Søknader om flytting av enkeltavlsværer for å få inn nytt blod i et etablert anlegg vil som hovedregel avslås med begrunnelse i at det finnes seminværer av alle de norske truede sauerasene i tillegg til at det tas inn nye seminværer hvert år. Det kan være grunnlag for å gi tillatelse for flytting av værer til større grupper i et område hvis flere eiere går sammen om opplegget. En slik søknad bør også inkludere en plan for bruk av værene.
- De dyrehelsemessige kravene i [§ 18 \(geit\)](#) og [§ 19 \(sau\)](#) i landdyrforflytningsforskriften må være oppfylt.

Når Mattilsynet skal vurdere søknaden din vil avsenderanlegget bli nøye vurdert, særlig flytting av småfe fra andre anlegg og inn i anlegget (smittekontakter og risiko). Smittemessige forhold som beitebruk, påvist smitte i nabolaget mm. vil også bli nøye vurdert. Disse vurderingene blir gjort for å beskytte anlegget ditt mot smitte.

Vurderingene skal fremgå av vedtaksbrevet som du får fra Mattilsynet.

Vilkår for (ikke bevaringsverdige) raser med få dyr

Følgende vilkår er aktuelle for flytting av andre raser med få dyr i en region:

- Flyttingen må være avlsbegrunnet.
- Rasen må finnes innen regionen fra før.
- Hvis det finnes et raselag for rasen bør det ved søknaden ligge en anbefaling fra raselaget om hvorfor denne aktuelle overførselen er nødvendig for denne rasen.
- Det skal foreligge en avlsplan ved søknaden. Avlsplanen skal skissere bruk av avlsdyr slik at en best mulig unngår innavl og minimerer behovet for nye tillatelser til flytting i fremtiden.
- Det kan gjerne være flere søkere i samme søknad som viser at de vil samarbeide om den nevnte avlsplanen.
- Hvis det er tilgang på semin for rasen, vil det normalt ikke bli gitt tillatelse til flytting.
- De dyrehelsemessige kravene i [§ 18 \(geit\)](#) og [§ 19 \(sau\)](#) i landdyrforflytningsforskriften må være oppfylt.

Som ved alle andre slike søknader, vil Mattilsynet vurdere avsenderanlegget nøye, særlig flytting av småfe fra andre anlegg og inn i anlegget (smittekontakter og risiko). Smittemessige forhold som beitebruk, påvist smitte i nabolaget mm. vil også bli nøye vurdert. Disse vurderingene blir gjort for å beskytte anlegget ditt mot smitte.

Vurderingene skal fremgå av vedtaksbrevet som du får fra Mattilsynet.

4.2 Tillatelser til beitebruk

Småfe på utmarksbeite har så langt ikke hatt stor betydning for smittespredning av de sykdommene vi har bekjempet på småfe. Dette kan endre seg med spredning av «nye» sykdommer som for eksempel fotråte. I [landdyrforflytningsforskriften](#) er det i [§ 17](#) lagt opp til at Mattilsynet kan tillate at småfe flyttes til utmarksbeiter over regiongrenser. Tillatelsen kan gis for inntil 10 år om gangen. Det vil i disse tillatelsene bli satt vilkår om at tillatelsen kan trekkes tilbake hvis sykdomssituasjonen skulle endre seg. **Driftsansvarlig har selv ansvar for å ikke sende dyr med mistanke om eller påvist smittsom sykdom på beite.** For småfeanlegg som allerede er i etablerte beitelag vil det i de fleste tilfeller bli gitt tillatelse uten omfattende saksbehandling.

Følgende vurderinger er aktuelle ved tillatelser for å føre dyr på beiter:

- Småfe i anlegget ditt og småfe i andre anlegg som skal på aktuelt beite, vil bli vurdert i forhold til eventuell smittefare.
- Smittemessige forhold som påvist smitte i nabolaget mm. vil bli vurdert
- Du kan ikke få tillatelse til å delta på mer enn ett fellesbeite
- Du må begrunne hvorfor du har behov for å ha dyrene dine på utmarksbeite med andre småfe. (eks tradisjon, nødvendig for å opprettholde anlegg med småfe, nødvendig for å opprettholde størrelse på beitelag etc)

Bilde 5 Du kan søke om tillatelse til å bruke utmarksbeite i annen region

5 Hva skjer dersom du ikke følger regelverket?

Dersom Mattilsynet avdekker at du ikke har fulgt regelverket i forbindelse med flytting av småfe er det flere virkemidler som er aktuelle. Det samme gjelder dersom du ikke har oppfylt meldeplikten din. Du kan lese mer om meldeplikten her:

1. [Melde fra om smittsom dyresykdom](#)
2. [Melde fra om døde produksjonsdyr](#)

Mattilsynet vil vurdere hvilken dyrehelsemessig risiko som foreligger og bruke virkemidler for å hindre smitte. Det vil sjelden være et alternativ å flytte dyrene tilbake til avsenderanlegget, dette på grunn av smittefare.

Aktuelle virkemidler dersom småfe er flyttet i strid med regelverket:

- Anlegget pålegges restriksjoner. Restriksjoner opprettholdes så lenge smittestatus er uavklart.
- Mattilsynet vil innhente informasjon fra både avsender- og mottakeranlegg for å avklare helsestatus.
- Småfe på anlegget ditt kan settes ned en TSE-klasse, se [kapittel 6 om TSE-klassifisering](#).
- Det kan også være aktuelt å pålegge prøvetaking for mædi, paratuberkulose og fotråte.

- I noen situasjoner er vedtak om avliving aktuelt
- I grove eller gjentatte tilfeller vil en politianmeldelse bli vurdert.

6 TSE-klassifisering

TSE (Transmissible spongiforme encefalopater) er en samlebetegnelse for noen sjeldne hjernesjukdommer hos både mennesker og dyr. Hos dyr kjenner vi de som kugalskap (BSE), skrantesjuka (CWD) og [skrapesjuka](#). Når det gjelder skrapesjuka hos sau og geit, så har vi to varianter – en klassisk form som er smittsom, og en atypisk form som ikke er smittsom. Atypisk form påvises regelmessig, mens klassisk skrapesjuka ble siste gang påvist i Norge i 2009 i sau.

Skrapesjuka er en alvorlig, snikende og alltid dødelig sykdom. Det finnes ingen behandling mot sykdommen og det finnes ingen vaksiner. Det er heller ikke mulig å påvise sykdommen på levende dyr. Når sykdommen i tillegg har lang inkubasjonstid (tiden fra dyret blir smittet til det viser symptomer) er det utfordrende å oppdage og bekjempe sykdommen. Vi ønsker ikke denne sykdommen i Norge.

Siden 1997 har det vært et omfattende overvåkings- og kontrollprogram for sykdommen i regi av Mattilsynet. Vi overvåker ved å ta prøver av døde dyr og dyr med mistenkelige symptomer.

Skrapesjuka er en liste 2-sykdom, og driftsansvarlig for småfe har plikt til å melde fra til Mattilsynet ved mistanke.

Alle småfeiere har meldeplikt

Du som eier småfe, har plikt til å melde oss i Mattilsynet dersom du har:

1. Levende, avliva eller døde småfe som viser eller har vist nevrologiske eller atferdsmessige forstyrrelser eller en gradvis forringelse av den generelle helsetilstanden.
2. Melding skal fortrinnsvis skje på telefon 22 40 00 00 til Mattilsynet, eventuelt via elektronisk skjema via denne nettsiden: [Melde om døde produksjonsdyr](#). Småfe eldre enn 18 måneder, som har dødd eller blitt avliva. Du må dessuten melde fra om importerte småfe, uansett alder, som dør eller blir avlivet. De skal det også tas hjerneprøve fra. Melding skal fortrinnsvis skje via elektronisk skjema, eventuelt på telefon. Se punkt 1.

1. mars 2019 overtok [Biosirk AS](#) prøvetakingen av småfe som dør eller blir avlivet på gården. Det er nå nok å kontakte Biosirk AS når du har døde dyr å varsle om. Samtidig som du bestiller henting av kadaveret, opplyser du om det er et dyr som det skal tas hjerneprøve fra. Meldeplikten er da ivaretatt. Biosirk AS opptre på Mattilsynets vegne, og du trenger ikke å kontakte Mattilsynet i tillegg.

NB! Biosirk AS har ingen innsamlingsordning i Finnmark. I Finnmark må man derfor fortsette med å benytte den gamle ordningen med å melde fra til Mattilsynet direkte, enten per telefon eller «Varsle oss» knappen på mattilsynet.no.

Prøvetakingen er gratis.

Du kan lese mer om dette [her](#).

Anlegg med småfe kan bli satt ned i TSE-klasse.

Du har plikt til å melde fra til Mattilsynet om døde småfe eldre enn 18 måneder og om syke dyr der TSE ikke kan utelukkes, se [§ 21 i dyrehelseforskriften](#). Ved all flytting av småfe skal driftsansvarlig på avsenderanlegg bekrefte at dette er gjort i egenerklæringen som skal følge dyrene som flyttes.

Dersom Mattilsynet ved tilsyn finner manglende dokumentasjon ved flytting av dyr, kan det bli aktuelt med nedklassifisering av avsender- og mottakeranlegg..

Anlegget ditt kan også bli satt ned i TSE-klasse om du ikke oppfyller meldeplikten din.

Mattilsynet kan ilegge forbud mot flytting av småfe inntil du igjen kvalifiserer for TSE-klasse 3. Det kan være alle grader av manglende dokumentasjon, og Mattilsynet må blant annet vurdere dyreholdets størrelse, opplysninger i dyreholdjournal, Husdyrregisteret, TSE-prøver tatt og eventuelle TSE-inspeksjoner.

I anlegg med få småfe kan det hende at det ikke er dyr å melde fra om. Dersom du ikke har meldt om døde dyr, og Mattilsynet finner det sannsynlig at det ikke har vært dyr i anlegget ditt som du burde ha meldt fra om, kan prøvetaking ved slaktning av tre av de eldste dyrene i anlegget ditt bidra til å kompensere for manglende prøver fra dyreholdet ditt. Det forutsettes da at det er overveiende sannsynlig at det ikke har vært småfe i anlegget ditt som du burde ha meldt fra om til Mattilsynet.

Prøvetaking kan ikke erstatte manglende meldeplikt

Du må oppfylle meldeplikten din for å kunne flytte småfe ut av anlegget ditt. Når du melder fra til Mattilsynet om døde småfe, blir meldingen din registrert og dokumentert. Av ulike grunner blir ikke alle småfe som meldes prøvetatt, for eksempel kan prøven være uegnet for analyse. Selv om ikke alle dyrene du varsler blir prøvetatt, har du likevel oppfylt meldeplikten din.

Dette er TSE-klassene

TSE-klasse 1

Småfe på anlegget har ikke vært overvåket for TSE, eller de har vært overvåket i en kortere periode enn 2 år uten at TSE, med unntak av skrapesjuka Nor98, er påvist.

TSE-klasse 2

Småfe på anlegget har vært overvåket for TSE i mer enn 2 år uten at TSE, med unntak av skrapesjuka Nor98 er påvist.

TSE-klasse 3

Småfe på anlegget har vært overvåket for TSE i mer enn 3 år uten at TSE, med unntak av skrapesjuka Nor98 er påvist.

TSE-klasse 4*

Småfe på anlegget oppfyller vilkårene som stilles for å ha status kontrollerbar risiko for å ha klassisk skrapesjuka i TSE-forskriften § 2. Driftsansvarlig må søke Mattilsynet om å komme i denne klassen.

TSE-klasse 5*

Småfe på anlegget oppfyller vilkårene som stilles for å ha status neglisjerbar risiko for å ha klassisk skrapesjuka i TSE-forskriften § 2. Driftsansvarlig må søke Mattilsynet om å komme i denne klassen.

** TSE klasse 4 og 5 er kun aktuelt for de som ønsker å eksportere småfe til EU*

7 Når er dispensasjon aktuelt?

Det er mulig å søke om dispensasjon fra regelverket. Dispensasjon betyr at du får en «tillatelse» eller et fritak fra å følge regelverket. Hovedregelen er at du skal følge regelverket. Lista for å få innvilget en dispensasjon ligger derfor høyt.

Når det gjelder dispensasjon fra [landdyrforlytningsforskriften](#), er det to kriterier som må oppfylles for at Mattilsynet i det hele tatt skal kunne vurdere å innvilge en dispensasjon:

1. En eventuell dispensasjon må ikke være i strid med Norges internasjonale forpliktelser i EØS-regelverket.
2. Det må foreligge et *særlig tilfelle*.

Et *særlig tilfelle* er en situasjon som du ikke kunne ta høyde for eller forutse, og heller ikke gjøre noe for å forhindre. Det må kun være du og din virksomhet eller et fåtall andre som rammes av den. Det kan f.eks. være akutte sykdomsutbrudd med høy dødelighet i anlegget, pålegg om nedslakting på grunn av sykdomsutbrudd eller ødeleggelser/skader pga. lokalt ekstremvær. Du vil ikke få innvilget dispensasjon for situasjoner som oppstår regelmessig.

Først etter at Mattilsynet har vurdert om det foreligger et særlig tilfelle, og at det ikke strider mot Norges internasjonale forpliktelser, vil de dyrehelsemessige sidene av en slik dispensasjonssøknad vurderes.

Dersom Mattilsynet vurderer at din søknad kvalifiserer for dispensasjon, vil vi sette vilkår for dispensasjonen for å sikre at dyrehelsen ikke trues. Eksempler på slike vilkår kan være at du må fotbade sauene før du tar dem inn i anlegget ditt, eller at du må ta blodprøver av dyra for å sjekke dem for diverse sykdommer før du flytter dem fra avsenderanlegget.

8 Hvorfor har vi regelverk for flytting av småfe

Mange småfe sykdommer har lang inkubasjonstid, det vil si den tiden fra dyrene blir smittet til de viser symptomer. I tillegg har de ofte et snikende forløp slik at det er vanskelig å oppdage dem. [Mædi](#), [CAE](#), [paratuberkulose](#) og [skrapesjuka](#) er eksempler på slike sykdommer. Et dyr som er smittet med slike sykdommer kan smitte mange før vi ser at de er sjuke. Sykdommer med lang inkubasjonstid har dermed et stort spredningspotensial og de kan ligge lenge på lur i anlegget ditt før dyrene dine viser symptomer og du oppdager sykdom i dyreholdet ditt.

Historien har vist oss at regelverk for flytting av småfe begrenser smitte

På grunn av sykdommen mædi og smittesituasjonen for denne sykdommen på 1970-tallet ble det innført regelverk for flytting av småfe. I 1997 kom det nye flyttebegrensninger bl.a. forbudet mot flytting av hunndyr pga. skrapesjuka-utbruddene og nye tilfeller av mædi. I 2010 ble det innført restriksjoner på flytting av sau på grunn av fotråte i Rogaland. Da fotråte ble oppdaget i Aust-Agder ble det også her begrensninger på flytting av sau. Sommeren 2019 ble mædi igjen påvist i Trøndelag, utbruddet har røtter tilbake til utbruddet i samme

område i 2003-2005.

Fremdeles anses flyttebegrensninger som det mest effektive tiltaket for å begrense spredning av alvorlige smittsomme sykdommer hos småfe. I Rapport 10 - 2011 «Risiko- og sårbarhetsanalyse for norsk saueneæring: konsekvenser for dyrehelse og folkehelse», konkluderer Veterinærinstituttet med at smitemuligheter mellom regioner i Norge har vært begrenset pga. fylkesgrenseforbudet, og at en videreføring av begrensning på flytting av småfe anses å være av vesentlig betydning for å forebygge smittespredning.

Forbud mot flytting av småfe over regiongrenser og forbud mot flytting av hunddyr er grunnsteinene i smittevernet i småfehold i Norge i dag

1. juli 2018 ble dyrehelseregelverket endret. Forbud mot å flytte småfe over fylkesgrenser ble opphevet og flere sonegrenser innenfor fylkene ble erstattet med regiongrenser med forbud om overføringer over disse grensene. Forbud mot flytting av hunddyr av småfe mellom anlegg med småfe sammen med forbud mot å flytte småfe over regiongrenser er nå grunnsteinene i smittevernoppbygget. Den smittmessige fordelingen med dette er at det nå ikke skal flyttes småfe over regiongrensene siden regionene er så store at dette ikke skal være nødvendig.

Forbudet mot å flytte småfe over regiongrenser er også supplert med andre tiltak. Det er forbudt å flytte småfe ut av områder som har hatt skrapesjuka. Skrapesjuka har lang inkubasjonstid og det kan gå lang tid fra smitte til sykdommen blir oppdaget. Når forbudet mot å flytte småfe over fylkesgrensene ble opphevet, var det likevel nødvendig å hindre at småfe fra områder med skrapesjuka ble flyttet til andre deler av landet, også innad i regioner.

Det er også spesielle krav til testing for paratuberkulose ved overføring av geit fra områder der geiter tidligere ble vaksinert mot denne alvorlige sykdommen. Alle småfe som flyttes mellom anlegg skal følges av en egenerklæring, i noen tilfeller kreves det også veterinærattest med attestasjon for pålagt prøvetaking.

Få smittekontakter er den beste smittebeskyttelsen

Regelverket gir deg som driver med sau og/eller geit frihet under ansvar. Det er mulig å flytte hunddyr av sau og geit over fylkesgrenser innenfor en region under visse forutsetninger. «Faren» med å lage større småferegioner slik regelverket nå har lagt til rette for, er at konsekvensene blir større dersom skrapesjuka eller en annen alvorlig småfesykdom blir påvist i en region, smittepotensialet blir større. Flere dyrehold kan bli smittet før vi oppdager det. Tenk på dette når du flytter, kjøper og selger dyr. Det som er lov, er ikke alltid lurt. Det er en fordel å ha få smittekontakter dersom smittsom sykdom oppstår, da blir konsekvensene mindre for deg og de du eventuelt har handlet dyr med.

Likevel, større småferegioner gir deg større valgmuligheter når du skal ha nytt avlsmateriale inn i anlegget ditt, du har mulighet til å hente hunddyr fra et større område. Husk likevel at semin alltid vil være et tryggere alternativ enn å flytte småfe fra andre anlegg inn i dyreholdet ditt.

Bilde 6 Færrest mulig kontakter gir best smittebeskyttelse

9 Vedlegg

[Veiviser for flytting av småfe](#)

[Skjematisk oversikt ved flytting av småfe](#)

[Søknadsskjema ved flytting av småfe](#)

[Samarbeidsavtale for livdyrsamarbeid småfehold](#)

[Veterinærattest ved flytting av småfe](#)

[Egenerklæring ved flytting av småfe](#)

[Veterinærattest fotråde - for soner med fotråde](#)

